

JOSEPHINE DONOVAN • **Feminist Teori**

Amerikan Basın ve Kültür Merkezi'nin katkılarıyla yayımlanmıştır.

Feminist Theory. The Intellectual Traditions of American Feminism

© 1985 by Frederick Ungar Publishing Co.

© 1992, 2000 by Josephine Donovan (new material)

Origin English Language Edition, *The Feminist Theory:*

The Intellectual Traditions of American Feminism,

third edition, by Josephine Donovan.

Published by arrangement with the Continuum International

Publishing Group, New York.

İletişim Yayınları 400 • Politika Dizisi 21

ISBN-13: 978-975-05-1220-9

© 1997 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-11. Baskı 1997-2016, İstanbul

12. Baskı 2019, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Yeliz Eke

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JOSEPHINE DONOVAN

Feminist Teori

Entelektüel Gelenekler

Feminist Theory

The Intellectual Traditions of American Feminism

ÇEVİRENLER

Aksu Bora - Meltem Ağduk Gevrek

Fevziye Sayılan

GENİŞLETİLMİŞ VE GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ
YENİ BASIM

JOSEPHINE DONOVAN 1941'de doğdu. Özellikle hayvan etiği, feminist eleştirel teori, 19. yüzyılda Amerikan kadın edebiyatı, erken dönem kadın edebiyatı üzerinde yoğunlaştı. Maine Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı profesörüdür. Diğer kitapları: *Sarah Orne Jewett* (1980), *New England Local Color Literature: A Women's Tradition* (1983), *After the Fall: The Demeter-Persephone Myth in Wharton, Cather and Glasgow* (1989), *Gnosticism in Modern Literature: A Study of Selected Works of Camus, Sartre, Hesse and Kafka* (1990), *Uncle Tom's Cabin: Evil, Affliction and Redemptive Love* (1991), *Women and the Rise of the Novel 1405-1726* (1999), *European Local-Color Literature: National Tales, Dorfgeschichten, Romans Champêtres* (2010).

Anne Rhodenbaugh Barrett'e
(1946-1997)

Tiranlığa direnmek, Tanrı'ya itaat etmektir.

– Susan B. Anthony

İÇİNDEKİLER

<i>Dördüncü Baskıya Önsöz</i>	11
<i>Birinci Baskıya Önsöz (1985)</i>	17
BİRİNCİ BÖLÜM	
Aydınlanmacı Liberal Feminizm	21
İKİNCİ BÖLÜM	
19. Yüzyılın Kültürel Feminizmi	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Feminizm ve Marksizm	133
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Feminizm ve Freudculuk	177
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Feminizm ve Varoluşçuluk	223
ALTINCI BÖLÜM	
Radikal Feminizm	265
YEDİNCİ BÖLÜM	
20. Yüzyılın Kültürel Feminizmi	319

SEKİZİNCİ BÖLÜM

21. Yüzyıla Girerken	349
<i>Türkçe Seçilmiş Kaynakça</i>	405
<i>Dizin</i>	407

DÖRDÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

Kaç kişi olduğumuzun önemi yok, yapmamız gereken, dalgalar yaratmak.

– Jane Spencer, 2007*

Bu kitabın ilk baskısını yazmamı izleyen yirmi yıl içinde kadınlar pek çok başarıya ulaştı: Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi'nde dört kadın, kadın astronotlar, uzay ekiplerine komuta eden kadınlar, önemli üniversitelerde kadın rektörler, ulusal ve uluslararası kuruluşların üst düzeylerinde giderek artan sayıda kadın.

Ama bütün bu başarılarla karşın –kadınların tarihsel ikinciliklerinin nedenlerini kuramlaştıran– bu kitap, hâlâ ilk yayımlandığı halinden çok farklı değil.

Aslında son yıllarda, özellikle ABD'de feminizm ancak 21. yüzyıla girdiğimiz bu günlerde açığa çıkan gizli bir saldırı altındaydı.

Rebecca Traister, ABD başkanlık seçimleri üzerine yaptığı çalışmasında, şöyle yazıyor: “2008, kadın özgürlük hareketinin heyecanlı bir yeni hayat bulduğu yıldır”.¹ Feminizmin bu

(*) Epigraf, şu kitaptan alınmıştır: *Third Wave Feminism*, der. Stacy Gillis vd., (Houndsmill, Basingstoke, England: Palgrave Macmillan, 2007), s. 302.

1 Rebecca Traister, *Big Girls Don't Cry: The Election That Changed Everything for American Women* (New York: Free Press, 2010), s. 5. Bundan sonraki referanslar da aynı metindir.

yeniden uyanışının en önemli nedeni, Traister'e göre, "güçlü, net, karşı çıkılması güç biri olduğu ortaya çıkan" başkan adayı Hillary Rodham Clinton'a² karşı "kendini tehdit altında gören erkekliğin küstahça ifadeleri"nde kendini gösteren açık cinsiyetçi saldırılardı (67) "New Hampshire'daki kadın oyları (burada büyük ölçüde kadın oyları sayesinde Clinton kazanmıştı) Washington'da yapılacak herhangi bir yürüyüşten çok daha güçlü bir etki yapan siyasal bir feminist itirazın ifadesiydi" (106).

Traister'in 2008'i "Amerikan kadınları için her şeyi değiştiren seçim" olarak nitelendirmesinin isabetli olup olmadığı ancak bugünden yıllar sonra, tarihsel bir perspektifle değerlendirilebilir. Ama pek çokları, feminizmin "Dördüncü Dalgası" olarak isimlendirilen bir şeyin belirdiğini hissediyor.³

Gerçekten de, bazıları kadınların seslerinin ve feminist taleplerin kendine merkezde yer bulmaya başlamasıyla dünyanın bir dönüm noktasına geldiği iddiasında. *Why Women's Rights Are the Cause of Our Time* (2009) (Kadın Hakları Neden Günümüzün Esas Konusudur) başlıklı yazılarında Nicholas D. Kristop ve Sheryl WuDunn, şöyle söylüyorlar:

19. yüzyılda, en önemli ahlaki tehdit, kölelikti. 20. yüzyıldaki, totaliterlikti... Bu yüzyılda ise dünyanın her yerinde ki kadın ve kız çocuklarının acımasızca örselenmesidir.⁴

Bir başka yerde de şöyle uyarıyorlar: "Bu yüzyılda temel ahlaki problem, gelişmekte olan dünyada cinsiyet eşitliği ile

2 Bkz. Andrew Stephen, "Hating Hillary", *New Statesman*, 22 Mayıs 2008; Robin Morgan, "Goodbye to All That" (2), İnternet blogu, 2 Şubat 2008; Marie Cocco, "Clinton Campaign Brought Sexism Out of Hiding", *Washington Post*, 13 Mayıs 2008.

3 Amanda Fortini, "The Feminist Reawakening: Hillary Clinton and the Fourth Wave", New York: 13 Nisan 2008.

4 "Why Women's Rights Are the Cause of Our Time", *New York Times Magazine*, 23 Ağustos 2009, s. 28.

ilgili yürütülen mücadele olacaktır.”⁵ Ancak, cinsiyet eşitliğine “gelişmiş” denilen dünyada da henüz ulaşılmış değil. Hiçbir Batılı ülkede kadınlar yasama organının %45’inden fazlasını oluşturmuyorlar. Birleşik Devletlerde bu rakam henüz %18’in altında, dünya sıralamasında, Türkmenistan’la birlikte 69. sıradayız.⁶

Reihan Salem, 2009’da yayımlanan *The Death of Macho* (Maço’nun Ölümü) başlıklı makalesinde, “erkek egemenliği döneminin sonu geliyor”, diyor (makalenin alt başlığı bu). “Yıllardır, dünya sessiz ama devasa bir değişim yaşıyor; iktidar, erkeklerden kadınlara geçiyor... Maçonun can çektiğini görmek kolay.”⁷

İktidarın bu büyük değişimi, ekonomik krizlerle (Büyük Resesyon gibi) hızlanıyor gibi. Çünkü krizlerde giderek daha çok insan, erkeklerin iktidarlarını pekiştiren saldırgan, risk yönelimli tutumların –maço kültür– artık küreselleşen dünyada yıkıcı ve sürdürülemez olduğunun ortaya çıktığını görüyor. (66)

Kadınlar giderek daha fazla sosyal, ekonomik ve siyasal iktidar elde ettikçe bu, insan uygarlığının daha önce görmediği çapta bir devrim olacak. (70)

Bir başka kuramcı, Jonathan Schell, *The Unconquerable World* (2003) (Fethedilemez Dünya) isimli kitabında, iyimser bir öngöründe bulunarak dünya çapında bir hareketin –şiddete karşı ve toplumsal adalet için kadın devrimi– başladığını söylüyor:

5 Nicholas D. Kristof ve Sheryl WoDunn, *Half the Sky: Turning Oppression into Opportunity for Women Worldwide*, (New York: Knopf, 2009), s. xvii.

6 İstatistikler 30 Nisan 2011 tarihinde, Interparliamentary Union’un sayfasından alınmıştır: www.ipu.org/wmn-e/classif.htm.

7 Reihan Salem, “The Death of Macho: The Era of Male Dominance Is Coming to an End. Seriously”, *Foreign Policy* 173 (Temmuz-Ağustos 2009), s. 66. Sonraki referanslar bu metinden izlenebilir.

Bunlar kadar, belki de daha önemli olan, feminist devrim... Kamusal dünya, bugüne dek erkekler tarafından yönetildi ve hangi erdemleri, hangi nitelikleri olursa olsun, erkeklerin yönetme biçimi bir çıkmazda. Uzmanlar erkeklerin savaşa eğilimlerinin içgüdüsel mi yoksa öğrenilmiş mi olduğunu tartışadursunlar, reddedilemez bir gerçek var: Tarihsel olarak örgütlenmiş şiddet, insanlığın erkek tarafıyla sıkı sıkıya bağlı... Kadınların uğraşlarının tarihsel olarak daha barışçı olduğu da bir o kadar açık. Doğa ana bu “ikinci cins”i şimdi karşılaştığımız türden acil durumlar için yedekte tutma bilgeliğini göstermiş olabilir mi? İşleri yürütenin kadınların geleneğinde köklenen daha az şiddet içeren yolları olabilir mi ve biz şimdi bu yolları yaratmış olan cinsiyetle birlikte o tarafa yönelebilir miyiz?⁸

Bu tahminlerin fazla ütopyik olup olmadıklarını göreceğiz. Ama feminist teori ve feminizmin kendisinin bütün o durmadan tekrarlanan feminizmin öldüğü hikayelerine karşın, dünya sahnesinde hayat dolu bir varlık göstermeye devam ettiği açık (Time dergisi, 1969 ile 1998 yılları arasında feminizmin öldüğünü tam 119 kez ilan etti).⁹

“Dalgalar” kavramı ve bu dalgaları numaralandırma alışkanlığı feminist tarihi nitelendirmekte uzlaşmış bir yol ve birinci (19. yüzyıl) ve ikinci (20. yüzyılın son çeyreği) dalgaları ayırt etmekte işlevsel olmakla birlikte, bir şekilde yanıltıcı görünüyor. Hele de tartışmalı üçüncü (20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyılın ilk yılları) ve muhtemel dördüncü (daha önce belirtildiği gibi 2008’de başladı) dalgalar söz konu-

8 Jonathan Schell, *The Unconquerable World: Power, Nonviolence, and the Will of the People*, (New York: Metropolitan, 2003), s. 353.

9 Jennifer Baumgarden ve Amy Richards, *Manifesta* (New York: Farrar, Straus&Giroux, 2000), s. 93. Ayrıca bkz. Jennifer L. Pozner, “The Big Lie: False Feminist Death Syndrome, Profit and the Media”, *Catching a Wave*, dr. Rory Dicker ve Alison Piepmeier içinde, (Boston: Northeastern University Press, 2003), s. 31-56.

su olduğunda, bu kavramı günümüzde kullanmak pek uygun görünmüyor.

Aslında, “birinci dalga” da feminizmin ilk dalgası değil. *Women and the Rise of the Novel, 1405-1726* isimli kitabımda tartıştığım erken modernlik çalışmalarımda, Batı Avrupa’da 15., 16. ve 17. yüzyıllarda da feminist dalgalar olduğunu gördüm. Bugün feministlerin ilgilendiği konuların pek çoğu –tecavüz, cinsel şiddet ve kadınlara karşı şiddet– o zaman da kadınların ele aldıkları konulardı. O zaman da kadınlar adil bir eğitim, onurlu ve rasyonel özneler olarak saygılı bir muamele taleplerini ifade ediyorlardı. Feminizmin 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başında iyice öne çıkan bu dalgasını, 18. yüzyılın büyük bir bölümünde, feminist taleplerin alaya alındığı ve sonuçta da bastırıldığı bir karşı devrim takip etti.

Bizim şimdi “ilk dalga” olarak isimlendirdiğimiz bir sonraki dalga (Birinci ve İkinci Bölümlerde tartışılıyor) 18. yüzyılın sonlarında başladı, 20. yüzyıl başına kadar devam etti. Bu da en önemli taleplerinden bazılarını elde etmiş olmasına karşın, bir tür karşı hareketle karşılaştı ve bastırıldı.

1960’ların sonundan başlayarak 1970’ler ve 1980’lerin başına kadar süren, feminist kuramda ve eylemde büyük bir gelişmenin ortaya çıktığı ikinci dalga da bunlar gibi güçlü bir karşı hareketle yüzleşmek zorunda kaldı ama bu dönemin kuramcılarının cinsiyetçilik ve cinsel politikalar gibi temel fikirleri genel bir kabul gördü ve bugün sıradan kavramlara dönüştü. Bunun yanında, ikinci dalga feministler yalnızca kuram üretmediler, örgütlendiler ve kurumsallaştılar da. Tecavüz kriz merkezleri, sığınaklar, kadın çalışmaları programları, feminist yayınlar, küresel politik örgütlenmeler gibi pek çok feminist kurum, varlığını büyüyüp çeşitlenerek sürdürüyor.

Sekizinci Bölüm’de üçüncü dalganın ortaya çıkışını ele aldım ama bu gelişme, pek çok açıdan ikinci dalgaya karşı ha-

reketin ve karşı devrimin bir parçası olarak görülebilir. Bazılarının yükseldiğini düşündüğü dördüncü dalga ise bence geçmiş feminizmin çok daha güçlü biçimde canlanması ve yeniden formüle edilmesi anlamına geliyor.

Bu kitabı yazmama neden olan (ikinci dalganın en yüksek olduğu zamandaki) nedenler, feminizmin tarihsel kimliğini ve tarihsel vaadini hatırlatmak ve canlı tutmaktır. Bu nedenler benim için hâlâ geçerli.

İlk baskının önsözünde teşekkür ettiklerime ek olarak burada da destekleri için şükranlarımı belirtmek istediğim birkaç kişi var – bu destek kimi zaman entelektüel, kimi zaman moral destek oldu; bazen de bu kitabın çeşitli baskılarına katkıda bulunan çeşitli materyallerin sağlanmasıydı: Evelyn Newlyn, Carol Adams, Deborah Rogers, Kate Swift ve Casey Miller, Marilyn Emerick, Maine Üniversitesi'ndeki öğrencilerim ve Continuum Evander Lomke'deki editörlerim ve Haaris Naqvi.

2012

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Cahil insanlar özgürlüklerini koruyamazlar.

– Nikki Giovanni, 1977

Okuryazarlık, okuyabilme becerisinden daha fazla şeyi ifade eder. Kişinin kendi tarihini, kökenlerini bilmesi, dünyaya başkaları tarafından kendisine dayatılan bir açıdan değil, kendi halkının açısından bakabilmesi anlamına gelir.

George Santayana, kendi tarihlerini bilmeyen kuşakların o tarihleri tekrar etmeye mahkum olduklarını söylemişti. Nikki Giovanni'nin daha yenilerde yaptığı gözlem de insanın kendine, toplumuna ve dünyaya ilişkin eleştirel bilginin, özgürlüğü güçlendireceğinin altını çizer.

Kadınlar da kendi tarihlerini öğrenip yeni kuşaklara öğretmedikçe, köleliğin eski örüntülerinin tuzağına düşecekler ve güçlkle kazanılmış özgürlükleri yitireceklerdir. Bu tarihin önemli bir bölümü, yüzyıllar boyunca geliştirilmiş olan feminist kuramdır. Kadınlar bu kuramın bilgisine sahip olmadıkça cahil kalacaklardır.

Bu kitap, on yıldan uzun bir zaman çeşitli üniversitelerde okuttuğum feminist kuram seminerlerinin bir sonucudur. Bu nedenle, bugünü hedefleyen bir eğitim kitabı ve tarihsel ve felsefi kökenleri bağlamında feminist kuramın ana geleneklerini yorumlayan bir kitaptır.

Kitap, Amerikan feminist kuramının entelektüel geleneklerini anlamayı amaçlayan genel okuyucular ve öğrenciler için düşünülmüştür. Ayrıca modern feminizmin entelektüel mirasını oluşturan farklı felsefi geleneklerin yeterli ve kapsamlı bir özeti olarak akademisyenlerin de işine yarayabilir.

Ayrıca feminist kuramı daha fazla öğrenmek isteyen feminist eylemciler ve feminizmin gerçekte ne olduğunu bilmek isteyen hayatın her alanından kadınlar (ve erkekler) için bir el kitabı olarak da kullanılabileceğini umuyorum. Bu kitabın medya tarafından suçlanan anlamsız “kadın hakları” nosyonuyla pek ilgisi yoktur. “Başarıya soyunmak” ya da nükleer silahları kullanan ilk kadın olmak niyetindekilerin de işine yaramaz.

Son olarak, bu kitabın gelecek için bir feminist kuramının oluşmasına yardımcı olacağını umuyorum. Bu kitabı yazarken ulaştığım üzücü bir sonuç, feministlerin Amerika’yı birçok kez yeniden keşfettikleriydi. Daha önceki feminist hareketleri öğrendikçe, 1960’ların sonunda ve 1970’lerin başlarında geliştirilen ve çoğumuza bir çeşit keşif gibi gelen kuramların pek de yeni şeyler olmadıklarını anladık. “Radikal”lerin söylediklerinin çoğu, yüz yıldan uzun bir zaman önce söylenmişti. Feminist kuramın bu şekilde kaybolması bir daha yaşanmamalı.

Ayrıca, bu kişisel bir kitap. Entelektüel ve duygusal olarak bana en dikkat çekici görünen fikir ve çalışmaları vurguladım. Kitap ana kuramsal gelenekleri içeriyor ve bu nedenle de kapsamlı bir çalışma ancak her konuyu tüketmek ya da tikel grupların ezilmelerine ilişkin ayrıntıları içermek çabasında değil. Katı entelektüel değerlendirme standartlarına göre adil olma anlamında nesnel olmaya çalıştım ama seçimler, vurgulamalar ve düzenleme kadar ifade edilen görüşler de şüphesiz bana ait. Bu anlamda hiçbir akademik çalışmanın tamamen nesnel olduğu iddia edilemez.

Açıklama notları, bölümlerin sonunda yer alıyor. Kitap Amerikan feminist geleneği ile ilgili, bu nedenle İngiliz ya da Avrupa kaynaklı kuramların ancak Amerikan feminizmini belirgin bir biçimde etkilemiş olanlarını ele aldım. İkincisi, kuramcıların kendi ifadelerinden alıntılar yapmayı tercih ettim çünkü fikirlerinin özü kadar söyleme biçimlerinin lezzetini de aktarabilmeyi ve böylece düşüncelerinin ayrıntılarına mümkün olduğunca sadık kalmayı amaçladım. Üçüncüsü, 19. yüzyıl kadın hakları hareketi ve çağdaş feminist hareketi göstermek üzere sırasıyla “birinci dalga” ve “ikinci dalga” terimlerini kullandım. 19. yüzyıldaki mücadele için “kadın hakları hareketi” değil, “kadın hakları” terimini kullandım, çünkü şimdiden bakıldığında ilki uygun gelmiyor. Benzer bir biçimde, o zaman yaygın olmasa da “feminist” terimini kullandım. Ayrıca birçok durumda “Birleşik Devletler” yerine “Amerika” dedim.

Kentucky ve New Hampshire üniversitelerinde, Bowdoin College’ta ve George Washington Üniversitesi’nde feminist kuram üzerine verdiğim seminelere katılan öğrencilerime; ilk kopyayı dikkatle okuyup yararlı öneriler ve eleştirilerde buldukları için Pam Elam ve Barbara White’a ve bu kitabın oluşmasındaki çeşitli katkıları nedeniyle aşağıdaki kişilere teşekkür etmek isterim: Karen Beckwith, Greta Reed, Charlotte Steward ve Philip Winsor; ayrıca yıllardan beri süren cesaretlendirmeleri için: Fannie J. LeMoine, Nelly Furman, Robert O. Evans, Gail Pass, Carolyn G. Heilbrun, annem ve babam, özellikle de kızkardeşim Ann Devigne Donovan.

– JOSEPHINE DONOVAN
Portsmouth, New Hampshire, 1985

AYDINLANMACI LİBERAL FEMİNİZM

Erkek kardeşlerimizden tek istediğim, yakamızdan düşmeleridir.

– Sarah Grimké, 1837

Mary Wollstonecraft, 3 Ocak 1792’de feminist teori tarihindeki ilk önemli çalışma olan *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Savunusu) adlı eserini tamamladı. Bu, sonraki feminist düşünce için başat eser olmuştur. Wollstonecraft’ın eserinden dört ay önce, Eylül 1791 tarihinde Paris’te, Fransız Devrimi’nin erken safhalarında, Olympe de Gouges *Les Droits de la femme* (Kadın Hakları) adlı bir el broşürü yayınlamıştı. Gouges daha sonra giyotinle idam edildi. Bir yıl önce 1790’da, Massachusetts’de Amerikalı Judith Sargent Murrey, *On the Equality of the Sexes* (Cinsiyetler arasındaki eşitlik üzerine) adlı eserini yayınlamıştı. Bundan daha da önce, Amerikan Devrimi sırasında ise, Abigail Adams, kocası John’a ulusu oluşturacak yeni kanunlar yapılırken kadınların da bir sesi ya da temsilcisi olması gerektiğini söylemişti.¹

1 18. yüzyıl öncesi birkaç tane feminist kitapçık bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: Christine de Pisan, *l’Epistre au dieu d’amours* (1399), ve *l’Epistre sur le roman de la rose* (1400); Jane Anger, *Her Protection for Women* (1589); Marie de Gournay, *l’Egalité des Hommes etdes femmes* (1604); Anna van Schurman, *De ingenii muliebris ad doctrinam et meliores litteras aptitudeni* (1641); Poulain

18. yüzyıl feministleri, o dönemde Batı dünyasını kasıp kavuran devrim dalgasının coşkısına uymuşlardı. Aydınlanma ya da Akılcılık çağı olarak adlandırılabilir dönem içinde geliştirilen kuramlar bu dönemde hayata geçirilmeye başlandı. Örneğin insanların hükümetlerin müdahale edemeyecekleri vazgeçilmez ya da doğal hakları olduğu fikri, hem Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nin (1776) hem de Fransa'nın İnsan Hakları Bildirisi'nin (1789) en can alıcı noktalarıydı. Feministler, erkeklerin sahip olduğu doğal haklara kadınların da sahip olabilecekleri konusunda umut besliyorlardı. Gerçekten de, Mary Wollstonecraft eserini Fransız bakanı Talleyrand'a ithaf ederken, eğer kadınları bu yeni anayasanın dışında tutarsa, Fransa'nın bir tiranlık olarak kalacağını belirtiyordu.² Fakat Doğal Haklar Doktrini'ni geliştiren ve icra eden erkek teorisyenler, ne yazık ki feministlerin savundukları fikirleri kabul etmediler. Bunun sebebini anlamak ve Aydınlanmacı feminist teorinin doğasını açıkça ortaya koymak için, öncelikle doğal haklar doktrininin teorik temellerini ve Aydınlanma liberalizminin içinde geliştiği düşünsel dünyayı incelemek gerekir.

Aydınlanma çağındaki düşünürler –ki bu çağ, geniş anlamda tanımlanırsa 17. yüzyılın sonundan 18. yüzyılın sonuna kadar sürer– çeşitli bilimsel keşifler yapılmaktayken, felsefi olarak “geriye düşmüş” dünyayı yeniden anlamlandırma çabasına girişmişlerdi. Galileo'nun dünyanın hareketleri ile ilgili 1632'de yayımladığı çalışması gibi keşifler, ortaçağ evrensel sisteminin belkemiğini oluşturan Batlamyos'un

de la Barre, *De l'egalité des deux sexes* (1673); Bathsua Makin, *An Essay to Revive the Ancient Education of Gentlewomen* (1673); Mary Astell, *A Serious Proposal to Ladies for the Advancement of their True and Greatest Interest* (1694).

- 2 Mary Wollstonecraft, *A Vindication of the Rights of Woman* (1792; Baltimore: Penguin, 1975), s. 88. Bu baskıya ilişkin daha fazla referans için metne bkz. Ayrıca bkz. Alice S. Rossi, der., *The Feminist Papers* (1973; New York: Bantam, 1974), s. 29'a bkz. Fransız Devrimi sırasında feminizm üzerine, Elizabeth Racz, “The Women's Rights Movement in the French Revolution”, *Science and Society* 16, no. 2 (Bahar 1952), s. 151-174.

yermerkezli astronomisini temelinden sarsar; ortaçağ evrenini düzenleyen hiyerarşik “varoluşun büyük zinciri” fikrine ölümcül bir meydan okumadır.

Principa Mathematica (Matematik İlkeleri, 1687) adlı eserinde Sir Isaac Newton, Aydınlanma çağı dünya görüşünün temel paradigmasını ortaya koyar. Bu paradigma, tüm evrenin basit ve matematiksel kurallarla yönetildiği fikrine dayanır. Hatta bu kuralların tümü, evrensel çekim kanunları olarak adlandırılabilir. Newton’un, fiziksel evrenin basit ve akılcı kurallara göre işlediği paradigması, dönemi belirleyen imge olmuştur. Eğer fiziksel dünya insan aklı ile anlaşılabilen birkaç basit kuralla düzenleniyorsa, o zaman etik, politik ve estetik dünyalar da bu kurallara göre düzenlenmeliydi. Örneğin Descartes, *Discourse on Method* (Yöntem Üzerine Bir Söyleşi, 1637) adlı eserinde, aklın ışığı aracılığıyla anlaşılabilen “açık ve belirgin” birkaç düşüncenin, bilginin reddedilemez ilkelerini sağladığını öne sürmüştür. Kuramcılar her alanda, belirli davranışları tanımlayan ve öngören temel ilkeleri anlamaya çalışmışlardır.

Siyaset felsefecileri, ancak akıl yürütmeyele anlaşılabilen mutlak doğal hakların ya da doğal kuralların önsel (*a priori*) olarak varolduğu fikrini geliştirmişlerdir. Böylece, modern dünyanın en önemli ahlaki düşüncelerinden birini ortaya koyabilmişlerdir: Her bireyin doğuştan gelen “doğal” haklara sahip olduğu fikrini. Bu önerme Amerikan Bağımsızlık Bildirisi’nde de açıkça ifade edilmiştir:

Biz, her insanın Yaratan tarafından vazgeçilemez haklara sahip olarak ve eşit yaratıldıklarının aşikar bir gerçek olduğunu kabul ediyoruz. Bu haklar arasında yaşam, özgürlük ve mutluluğa sahip olma... hakları vardır.³

3 Doğal Haklar Deklarasyonu üzerine, Carl L. Becker, *The Declaration of Independence: A Study in the History of Political Ideas* (1922; New York: Random House, 1942), özellikle İkinci Bölüm’e bkz.

Ernest Cassirer, Aydınlanmanın akılcı dünya bakışını yeni-Stoacı olarak tanımlamıştır.⁴ Kadim Stoacı bakışta olduğu gibi Aydınlanmacı görüşe göre de dünyanın işleyişi, rasyoneldir; bu rasyonalite, matematiksel “doğal” hukukta temellenir. Her birey bu kurallara otarşik olarak ulaşmaktadır, çünkü her bireyde Allah vergisi bir akli yetenek vardır. Bu yetenek sayesinde tikel durumlardan önsel olarak verilmiş genel yasalara ya da temel ilkelere ulaşabilirler. O halde birbirinden tamamen ayrı ve bağımsız tüm beyinlerin mekanik olarak aynı yönde çalıştığı öne sürülebilir. Akli izleyerek herkes aynı sonuca ulaşabilir.

Dünyayı büyük bir saat ve Tanrı’yı da büyük saat kurucu olarak gören mekanik metafor, birkaç nedenle yetersiz bir paradigmadır; çünkü gerçekliğin temel alanlarını açıklayamaz. En önemlisi, öznel dünya olarak adlandırabileceğimiz alanı ihmal etmiştir: Estetik ve moral değerler sorunuyla ilişkilendirdiğimiz rasyonel olmayan duygular alanını. Newton paradigmasına göre, akla ve matematiksel ilkeler mekanizmasına uygun olarak işlemeyen şeyler, ikincil, yeterli olmayan, gerçekten uzak ve adlandırılmaz Öteki olarak kabul edilir. Erkek liberal düşünürlerin bakış açısına göre kadın, işte bu ikinci kategoriye girmektedir.

O halde Newton’un dünya görüşü, bir tarafta akılla yönetilen kamusal dünya ve evrenin fiziksel dünyası ile diğer tarafta akıl-dışı olarak nitelendirilen duygusal ilişkilerin, kişiye özgü tutumların, inançla, ahlaki yargı ve estetikle ilgili soruların, ve bir de kadının yer aldığı ikincil marjinal dünya arasında kökten bir ayrım ya da kırılma olduğunu öne sürmektedir.

Bu yeni-Stoacı görüş, aynı zamanda içinde akılcı dünyanın akıldışı dünyaya üstün olduğu ve onu denetlemesi ge-

4 Ernst Cassirer, *The Myth of the State* (New Haven: Yale University Press, 1946), s. 163-175. Bu çalışmaya ilişkin daha fazla referans için metne bkz.

rektiği ön kabulünü içerir; düzen, düzensizliğin, marjinalin ve Ötekinin dünyasına dayatılmalıdır. Örneğin Descartes, denetim altına almayı, sükunete kavuşturmayı öğrenmek gerektiğini ileri sürdüğü tutkular üzerine bir broşür yazmıştır.⁵

İnsan aklının önceliği ve gerçekliğin tüm diğer yönlerine hükmetme hakkı olduğu iddiası, belirli türden bir kibre ve küstahça gurura hatta tek bir türün –erkeklerin– şovenizmine götürür. Çünkü doğal olarak insan (erkek) akli ile övünen düşünceye göre akılcı varlıklar, yaratılışın efendileridir ve “akıldan” yoksun kalanlara –kadınlara, insan olmayan varlıklara ve dünyanın kendisine– akli dayatma hakları vardır. Bu kibrin tehlikeli sonuçları aşağıda tartışılacaktır.

17. ve 18. yüzyıllar boyunca –öncesinde ve sonrasında da– kadının eş ve anne olarak evine ait olduğu varsayımı neredeyse evrenseldi. 18. yüzyılın ortasından itibaren ve özellikle 19. yüzyılın başında yaşanan tarihsel dönüşümler, başta Sanayi Devrimi, kadını özel alanda tecrit ederek, işyeri ile ev mekânını birbirinden ayırdı. Fabrikaların makinalaşması ve küçük ev sanayiinin çöküşü ile birlikte işin kamusal dünyasıyla evin özel dünyası daha önce hiç olmadığı kadar birbirinden ayrıldı. Bu gibi gelişmeler, akılcılığı kamusal alanla, akıl-dışılığı ve ahlaki özel alanla ve kadınla özdeşleştiren Aydınlanma düşüncesini desteklemiştir.⁶

Blackstone'nun ilk olarak 1765-1769 yıllarında yayımlanan *Commentaries on the Laws of England* (İngiltere Kanunları Üzerine Yorumlar) adlı eseri, kadının hiçbir yasal ve kamusal varoluşunun bulunmadığı görüşünü kural haline ge-

5 René Descartes, *Les Passions de l'âme* (1649; Paris: Edition de Geneviève Rodis-Lewis, 1955).

6 Marksistler bu ayrımı, endüstriyel kapitalizmin yükselmeye mal ederler. Eli Zaretsky, *Capitalism, the Family and the Personal Life* (New York: Harper, 1976) Üçüncü Bölüm'de tartışılmıştır. Lawrence Stone, *The Family, Sex and the Marriage in England 1500-1800* (New York: Harper, 1977).

tirmiştir. Susan Moller Okin'in işaret ettiği gibi, "kadının özellikle evlilikten sonra yasal kimliğinden yoksun bırakılması, hukukun kadının kocanın himayesinde olduğuna ilişkin genel varsayımının da temelidir."⁷ Bu kurgu Blackstone tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

Evlilik ile birlikte kanun önünde eşler tek bir kişi haline gelirler. Bunun anlamı şudur: Evlilik sırasında kadının yasanın tanıdığı bir varoluşu kalmamıştır ya da en azından, onu himayesi altına alan erkeğin varoluşuyla ortaklaşmıştır.⁸

Aslında bu sözleşme, evli kadının mülkiyet hakkının olmadığı, miras ve çocukları üzerinde hiçbir kontrolünün bulunmadığı, mahkeme önünde hiçbir hakkının olmadığı anlamına gelmektedir. Tüm bu noktalar, 19. yüzyıl kadın hakları hareketinde ortak payda olmuştur.

Kadının kocasının himayesi altında, aileye ait olduğu fikri tüm liberal erkek kuramcılarının ortak düşüncesi idi. Hatta kuramsal olarak doğal hakların tüm insanlar için olduğu görüşünü savunan John Locke gibi düşünürler bile buna taraftardı. Locke'un *Second Treaties of Government* (Hükümet Üzerine İkinci İnceleme, 1690) doğal haklar doktrininin kutsal kitabı ve Bağımsızlık Bildirisi'nin temel ideolojik kaynağı olarak kabul edilir. Bu metinde Locke, şunları açıkça ortaya koyar:

Doğa durumunda, herkesin uymaya mecbur olduğu ve onu yönetecek doğa yasası vardır; ve akıl, ki burada yasadır, insanlığa, tamamen eşit ve bağımsız olmanın, başkalarının hayatlarına, sağlık, özgürlük ya da mallarına zarar vermemek anlamına geldiğini öğretir (II. 6).⁹

7 Susan Moller Okin, *Women in the Western Political Thought* (Princeton: Princeton University Press, 1979), s. 249. Daha fazla referans için metne bkz.

8 Okin'de aktarıldığı gibi, s. 249.

9 John Locke, *The English Philosophers from Bacon to Mill*'in içinden *An Essay*